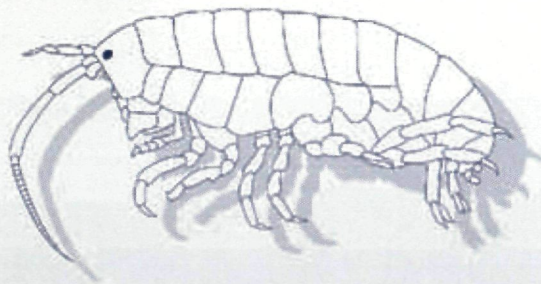

ISSN 0773-3542

De Strandvlo

Verantwoordelijke uitgever: Francis kerckhof, Muscardinstraat 14, 8400 Oostende

VLIZ vzw
Wandelaarkaai 7

B-8400 Oostende
België

nb

Tijdschrift
van **De Strandwerkgroep België**

Jaargang 33
2013

Periodiek van **De Strandwerkgroep, vereniging voor mariene biologie**

Voorzitter

Jean-Paul Vanderperren

Hoogstraat 137, 1980 Zemst

☎ 015/34.07.81 (thuis)

e-mail : vdppj@yucom.be

0472/94.14.48

Secretaris

Tom Ameye

Spaanse Lindebaan 175, 1850 Grimbergen

☎ 0475/69.06.27

e-mail : tom.ameye@skynet.be

Penningmeester & ledenadministratie

Floris Verhaeghe

Torhoutstraat 124, 8610 Kortemark

☎ 0479/89.01.09

e-mail : plattekaas@hotmail.com

Redactieraad - De Strandvlo

Ingrid Jonckheere

St.-Idesbaldusstraat 20 bus 402, 8670 Koksijde

☎ 058/52.19.46 (thuis)

050/81.37.68 (ouders)

0475/25.52.82

e-mail : ingrid.jonckheere@west-vlaanderen.be

Guido Rappé

Kapelstraat 3, 9910 Ursel

☎ 09/374.39.68

e-mail : guido.rappe@gmail.com

Public Relations

Marie-Thérèse Panneels-Vanhaelen

Ter Yde 1, 8670 Koksijde

☎ 058/51.86.15

e-mail : marc.panneels@skynet.be

02/251.86.56

Bestuurslid

Francis Kerckhof

Muscarstraat 14, 8400 Oostende

☎ 0473/95.30.59

e-mail : francis.kerckhof@mumm.ac.be

Website : <http://www.strandwerkgroep.be> - **Vragen ?** info@strandwerkgroep.be

Strandvondsten : waarnemingen@strandwerkgroep.be

Webcontact : Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)

Abonnementsprijs 2013

Belgische leden: **12 Euro**. Te storten op **rek. 000-1493424-12**, op naam van "De Strandwerkgroep" p/a Floris Verhaeghe (zie hoger).

Buitenlandse leden: **13 Euro**. Te storten op Bank van De Post, **BIC BPOTBEB1**, **IBAN**

BE19000149342412 op naam van "De Strandwerkgroep" p/a Floris Verhaeghe (zie hoger).

❖ Foto cover: Pier Blankenberge (foto: Ingrid Jonckheere)

INHOUD

Jaargang 33 nr. 2

Inhoud, bestuursmededelingen, laagwatertabel, excursiekalender SWG 2013, meerdaagse SWG excursie 2014, excursiekalender Slak-In-Du 2013, Excursieprogramma Nederlandse SWG, De zee op de korrel	41	
Francis Kerckhof	Eerste vondst van de gestreepte eendenmossel <i>Conchoderma virgatum</i> (Spengler, 1790) op de Belgische kust en bijkomende waarnemingen van de geplooid eendenmossel <i>Dosima fascicularis</i> (Ellis & Solander, 1786)	48
Jan Haelters	Opmerkelijke aantallen bruinvissen in de eerste helft van 2013	55
Koen Verschoore	Propagule van mangrove aangespoeld op het strand van De Panne, België	59
Ingrid Jonckheere	Interessant zomerstrand en levende Purperslakken <i>Nucella lapillus</i> op strandhoofd te Koksijde juli 2013	62
Hans Deblauwe	Excursieverslag jachthaven van Zeebrugge op 23 juni 2013	68
Floris Verhaeghe	Voor U gelezen	70
Uit de pers		72

WOORD VOORAF

De artikels over de vondsten van vier soorten eendenmossels, waaronder één nieuwe soort op de Belgische kust en een propagule van mangrove tonen aan dat er zelfs voor doorwinterde strandjutters altijd wel verrassingen te ontdekken blijven op het strand.

In Koksijde werden op een strandhoofd per toeval twee levende purperslakken gevonden. Na Zeebrugge is dit de tweede plaats langs onze kust waar levende purperslakken gezien werden. Veel vragen stellen zich. Hoe zit het op andere plaatsen langs onze kust? Houden ze stand? Wie deze zomer wat tijd over heeft weet meteen wat te doen.

De SWG-excursie in de jachthaven van Zeebrugge was zoals ieder jaar weer goed voorbereid en interessant, de waarnemingslijst lees je in dit nummer.

Floris ontdekte voor ons een pocket, waarin je een antwoord kan vinden op al je vragen over de ritmes van het getij.

Veel leesplezier!

Bestuursmededelingen

Lidgeld - NB onderaan op naametiket van De Strandvlo

Staat er op het naametiket NB dan wil dit zeggen dat het lidgeld nog niet betaald is. Wanneer na uitgave van het tweede nummer van een jaargang het lidgeld nog steeds niet betaald is dan sturen we geen tijdschrift meer op.

Het lidgeld bedraagt voor de **Belgische leden 12 Euro**; voor de **Nederlandse leden** bedraagt het lidgeld **13 Euro**.

Het lidgeld kan betaald worden op de Bank van De Post, **BIC** BPOTBEB1, **IBAN** BE19000149342412. Voor de nieuwe leden, hartelijk welkom.

(I)

Nieuwe PR voor de Strandwerkgroep

Marie-Thérèse Vanhaelen vroeg onlangs om haar te laten vervangen in het bestuur van de Strandwerkgroep. Het bestuur wil haar langs deze weg heel hartelijk danken voor 21 jaar trouwe dienst. We konden altijd op haar rekenen voor de opmaak van de excursiekalender, afspraken met lokale afdelingen van Natuurpunt ea.

Ook een woordje van dank aan Marc Panneels, de echtgenoot van Marie-Thérèse. We noemden hem wel eens al lachend de secretaris van de PR van de Strandwerkgroep. Marc zorgde onder andere voor de mailwisseling en het typewerk.

Marie-Thérèse zal wel verder bijdragen schrijven voor de Strandvlo en daar zijn we heel blij mee.

Onze nieuwe PR is Bram Conings, jong en enthousiast. Hij zal de functie a.i. overnemen tot de volgende bestuursverkiezingen. We hopen uiteraard op een lange samenwerking.

Zijn contactgegevens:

Bram Conings
Schipstraat 16 in Nieuwpoort
nummer: 0473 83 48 83.
bramconings@gmail.com

De volledige jaargang 33 van de Strandvlo zal Marie-Thérèse wel nog als bestuurslid op de binnenkant van de flap staan. De covers worden in het begin van het jaar (na de jaarvergadering) gedrukt voor de volledige jaargang. De gegevens van Bram zullen we voorlopig bij de bestuursmededelingen plaatsen. (IJH)

Laagwatertabel Oostende – augustus, september, oktober 2013 (weekends)

augustus

Za 03/08	06:14-18:51
Zo 04/08	07:11-19:38
Za 10/08	10:22-22:50
Zo 11/08	11:03-23:31
Za 17/08	04:17-16:56
Zo 18/08	05:29-18:11
Za 24/08	10:26-22:52
Zo 25/08	11:08-23:36
Za 31/08	04:15-17:00

september

Zo 01/09	05:30-18:14
Za 07/09	09:23-21:49
Zo 08/09	10:03-22:29
Za 14/09	02:44-15:21
Zo 15/09	03:58-16:38
Za 21/09	09:22-21:47
Zo 22/09	10:03-22:27
Za 28/09	02:23-15:04
Zo 29/09	03:33-16:12

oktober

Za 05/10	08:23-20:47
Zo 06/10	09:02-21:26
Za 12/10	01:15-13:49
Zo 13/10	02:26-15:04
Za 19/10	08:24-20:46
Zo 20/10	09:03-21:25
Za 26/10	00:16-12:43
Zo 27/10	01:09-13:18

LW te :

Boulogne	43 min. vroeger
Calais	19 min. vroeger
Duinkerke	9 min. vroeger
Nieuwpoort	2 min. vroeger
Zeebrugge	8 min. later
Vlissingen	30 min. later

Excursiekalender SWG – 2013

- **Zondag 22 september 2013 : Nieuwpoort**
Afspraak : 9 uur 30 – Hendrikaplein, oostelijk einde van de dijk, bij het Westerstaketsel.
 Laagtij om 10 uur 03 – coëf. 0,01.
- **Zaterdag 23 november 2013 : De Haan.**
Afspraak : 9 uur 30 – Leopoldplein, nabij Zeedijk. Laagtij om 10 uur 34 – coëf. 0,60. In samenwerking met Natuurpunt De Haan.
- **Zondag 22 december 2013 : De Panne.**
Afspraak : 9 uur 30 – Zeedijkje, einde Dynastielaan.
 Laagtij om 10 uur 16 – coëf. 0,41.

Meerdaagse SWG-excursie 2014 naar de CÔTES-d'ARMOR - Saint-Jacut de la Mer

Volgend jaar zijn de getijden zeer interessant, "la marée du siècle" zoals de Fransen dat noemen, maar zo zijn er elke eeuw wel meerdere. Dus maken we van de gelegenheid gebruik om terug enkele bekende en soortenrijkerijke vindplaatsen in Bretagne te bezoeken. Bovendien vallen de lage waters in de namiddag.

Op het programma staan natuurlijk l'Île des Hébihens, Erqui, Ile du Verdelet, Val André,.....

De organisatie en de spreiding van de excursies spreken we later af, Het is niet aangewezen om met 40 man samen op het zelfde plaatsje te gaan zoeken, kwestie van bepaalde dierenpopulaties niet te overbelasten.

We logeren in l'Abbay de Saint Jacut de la Mer, gelegen bijna op het uiteinde van het schiereiland., vlak bij het strand. Neem een kijkje op volgende link http://www.abbaye-st-jacut.com/abbaye_saint_jacut.php

De periode, van 28 februari tot 6 maart 2014 valt, op één dag na, samen met het krokusverlof.

De eerste maaltijd is het avondmaal op 28/2, op 6/3 vertrekken we na het ontbijt met een picnic voor onderweg.

Er is plaats voor 45 personen, in tweepersoonskamers en ook enkele individuele kamers.

De deelnamekost met verblijf in vol pension bedraagt 330€ per persoon, daarin zijn ook de dranken aan tafel inbegrepen (wijn alleen bij het avondmaal) en het beddegoed.

Zoals steeds hebben we ook een zaal ter beschikking.

Een fruits de mer maaltijd is eveneens mogelijk voor de belangstellenden, vegetarische maaltijden uiteraard ook.

Om geldig in te schrijven moet je het volgende doen :

1. Een mail sturen aan Jean Paul Vanderperren op vdppj@yucum.be
2. Vermelden of je al of niet vegetarisch wil eten.
3. Vermelden of je fruits de mer wil eten (richtprijs 15€, ter plaatse te betalen)
4. Terzelve tijd het inschrijvingsgeld van **330€ per persoon** storten op rekening **000-1493424-12** van de SWG met vermelding inschrijving meerdaagse 2014

De inschrijvingen worden afgesloten op 15 januari 2014.

Met vragen kan je terecht bij de voorzitter, liefst per email

Excursiekalender Slak-In-Du 2013

- **Zondag 1 september** van 9 tot 12 uur: Zwin (terrein ANB) Oost- of Noordzijde
RV: Parking van het Provinciaal Bezoekerscentrum Het Zwin aan de Ooievaarslaan.
- **Zondag 15 september** van 9 tot 12 uur: Kleiputten Heist. RV : Halfweg de G. Van Nieuwenhuysestraat - 8301 Heist.
- **Zondag 29 september** van 9 tot 16 uur: terug in het Zwin (terrein ANB) Oost-, Noordzijde of het park zelf. Deze excursie duurt de volledige dag! RV Parking van het Provinciaal Bezoekerscentrum Het Zwin aan de Ooievaarslaan.

Contact: franky_bauwens@hotmail.com

Excursieprogramma Nederlandse SWG

* Vooraf aanmelden bij Mick Otten (06-28964475 of mjotten@kabelfoon.nl).

- **Zaterdag 7 september** : SWG-excursie naar **Yerseke**. Zijn de zonneroosjes er nog? Aanvang excursie: 9.30 uur. *
- **Zaterdag 12 oktober**: SWG-excursie naar **Neeltje Jans**. We verzamelen bij de grote getijdenpoel. Aanvang excursie: 12.15 uur. *
- **Zaterdag 9 november** : SWG-excursie naar **Kattendijke**. Ons 'huisrif' is door dijkwerkzaamheden helaas niet meer wat het geweest is, maar nog steeds de moeite waard. Aanvang excursie: 11.30 uur. *
- **Zaterdag 7 december**: SWG-excursie naar **Kats**. Stenen keren en de pontons in de haven bekijken. Aanvang excursie: 10.30 uur. *

De ZEE op de KORREL voor zee-animatoren en natuurgidsen: “Een strandlabo voor iedereen”

De ZEE op de KORREL
voor zee-animatoren en natuurgidsen:
“Een strandlabo voor iedereen”

De voornaamste onderdelen van het mobiel strandlabo zijn een fietsbagagekar, een *opvouwbaar picknicktafel met vier al even plooibare steeltjes*, 2 microscopen en heel wat educatief materiaal zoals loeppotjes, planktonnetten,.... Met dit materiaal kunnen eenvoudige veldwerkopdrachtjes uitgevoerd worden op het strand, bij voorkeur bij laagwater. De opdrachtjes kan je samenvatten in 5 thema's: zand, zout, plankton en het leven van de zeepok, microplastics en eutrofiëring. De zee op de korrel gaat dieper in op deze thema's en we laten enkele gerenommeerde wetenschappers aan het woord!

west-vlaanderen
Milieu-educatie kust

ILVO

Het programma:

Donderdag 12 september 2013

09.30u – 10.00u

Een strandlabo voor iedereen: inleiding en doel, Claude Willaert, Steunpunt Natuur en Milieu-Educatie Kust

10.00u – 12.00u

Microplastics: mondiaal en lokaal probleem. Gevolgen voor mens en dier. Lisbeth Van Cauwenberghe - Universiteit Gent - Faculteit Bio-ingenieurswetenschappen - Vakgroep Toegepaste ecologie en milieubiologie - Laboratorium voor Milieutoxicologie en aquatische ecologie.

12.00u – 13.00u

Middagpauze

13.00u – 15.00u

Plankton: de rol van plankton in de ecosystemen. Soorten en welke tref je aan bij een schepoefening in de branding?

Karl Van Ginderdeuren, Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek.

15.00u - 16.00u

Verzuring van de oceanen en de gevolgen. Jan Seys, Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)

Donderdag 19 september 2013

10.00u – 12.00u

Wat is eutrofiëring? Koen Sabbe of Lander Blommaert - Universiteit Gent- Faculteit Wetenschappen - Vakgroep Biologie - Afdeling Protistologie en aquatische ecologie

12.00u – 13.00u

Middagpauze

13.00u - 14.00u

Zeepokken: soorten bij ons en ecologie. Francis Kerckhof - Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen – Operationele Directie Natuurlijk Milieu.

14.00u – 15.30u

Zeepier + schelpkokerworm + levende tweekleppige op het strand. Welke levende exemplaren kan je vinden op het strand?

Francis Kerckhof - KBIN – OD Natuurlijk Milieu.

15.30u tot 16.30

Kwallen en ribkwallen. Zeedruifje. Diverse stadia door Hans De Blauwe – Strandwerkgroep

Donderdag 26 september 2013

09.30u – 10.00u

Wat is zout? Zout in de diverse wereldzeeën en oceanen. Hans Pirlet, VLIZ

10.00u – 10.30u

Wat is zand? Waar komt ons Noordzeezand vandaan? Hans Pirlet, VLIZ

10.30u – 12.30u

Een strandlabo voor iedereen. Praktijk op het strand Oosteroever Oostende.

Praktisch

Data en tijdstippen: Donderdag 12 september (09.30u tot 16.00u) – Donderdag 19 september (10.00u tot 16.30u) – Donderdag 26 september (9.30u tot 12.30u)

Plaats: Provinciaal Ankerpunt Kust (PAK) – Wandelaarkaai 7 – 8400 Oostende

Deelname: gratis, inschrijving verplicht. Voorzie je eigen afvalarme lunch.

Meer info en inschrijven: Steunpunt NME Kust

T 059 34 01 64

E weekvandezee@west-vlaanderen.be

Eerste vondst van de gestreepte eendenmossel *Conchoderma virgatum* (Spengler, 1790) op de Belgische kust en bijkomende waarnemingen van de geplooid eendenmossel *Dosima fascicularis* (Ellis & Solander, 1786)

Francis Kerckhof

Het gebeurt zeker niet alle dagen dat je, als doorgewinterde strandjutter, wat speciaals vindt. Dat was wel het geval op 15 december 2012 te Raversijde. Het had enkele dagen voordien, de negende, gestormd met wind uit noordelijke richting en de noordelijke wind hield aan tot halverwege de 12e. Na zulk weer, met krachtige wind uit zee, valt er altijd wel iets te verwachten, daarom toog ik in het weekend naar het strand.

Ik liep de vloedlijn af op de stranden rond Oostende, in eerst instantie vielen de vondsten nogal tegen. In de vloedlijn lagen de gebruikelijke losgelagen wieren zoals Riemwier (fertiel), Knotswier, Blaaswier en ook wat Hauwwier en natuurlijk enkele aangespoelde drijvende voorwerpen. De voorwerpen waren spaarzaam begroeid dus allemaal niet erg bijzonder en weinig opwindend. Bijna op het einde van mijn wandeling, in Raversijde, lag een rechthoekige plastic (vis?)mand die er van op afstand vrij kaal uitzag (foto 1). Maar het bleek dé vondst van de dag te zijn. Het eerste wat opviel waren enkele verspreide exemplaren van de Gewone eendenmossel *Lepas anatifera* (een twintigtal individuen), maar, en dat zeer tot mijn verbazing, bleken er her en der verspreid op de mand nog een paar andere eendenmosselsoorten te zitten namelijk een vijftal Ruwe eendenmossels *Lepas pectinata*, vijftien Geplooid eendenmossels *Dosima fascicularis* en in totaal drie Gestreepte eendenmossels *Conchoderma virgatum* (twee volledige exemplaren en de voet van een derde).

Een vondst van *L. pectinata* is niet alledaags (Vanhaelen 2013) maar vondsten van *Dosima* en *Conchoderma* zijn zeldzaam en ik had ze nog nooit zelf gevonden. En nu vond ik beide soorten samen. Die mand maakte mijn dag goed.

Voorwerpen zoals kreeftenfuiken of visbakken die lang in zee gelegen hebben in een gebied niet ver uit de kust zijn gewoonlijk veel intenser begroeid met soms een uitgebreide fauna van mosdiertjes, zeepokken, kokers van wormen, sponzen etc.. Dat was niet het geval met deze mand. Behalve de verschillende eendenmossels – ook niet in grote aantallen - zaten er op de onderkant van mand enkele tientallen Schilferige Dekschelpen *Heteranomia squamula*, enkele pas gevestigde Driekantige Kalkkokerwormen *Pomatoceros triquetus* en een mosdiertjeskolonie van de

Haarcelpoliep *Bicellariella ciliata* en dat was alles. Dat kan er op wijzen dat de mand lange tijd in open zee, in oceanisch water ver uit de kust, moet rondgedreven hebben.

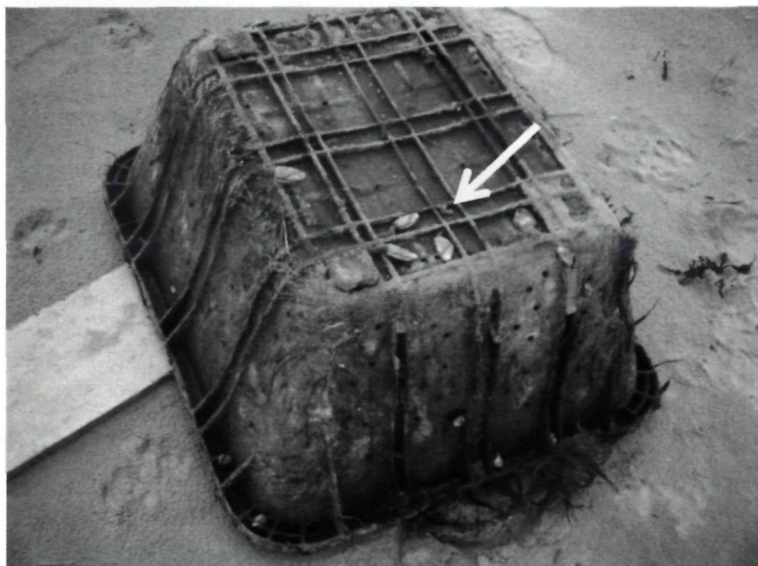

Foto 1: Plastieken mand met *Lepas anatifera*, *Lepas pectinata*, *Dosima fascicularis* en *Conchoderma virgatum* (nabij punt pijltje) (foto: Francis Kerckhof)

Zeldzaam

Conchoderma virgatum (Spengler, 1790) (foto 2)

Van *Conchoderma* is het de eerste vondst op onze kust. Deze eendenmossel ziet er iets anders uit dan de klassieke soorten, de schelpplaten zijn rudimentair en het zogenaamde capitulum (het dier) is niet te onderscheiden van de voet. Dat is enigszins hoekig en afgeplat en heeft verschillende longitudinale donkere banden. De soort wordt ongeveer 35 mm lang.

Het is een oceanische soort met een wereldwijde verspreiding. Vondsten uit de Noordzee zijn zeldzaam en dit is de eerste op de Belgische kust. De soort leeft onder meer vastgehecht op scheepshuiden. In Nederland is de soort enkele malen aangetroffen op scheepshuiden en verder bekend van het strand van Schoorl, waar in 1941 een exemplaar gevonden is op *Penella* een parasitaire copepode die zelf vastgehecht zat aan een *Maanvis Mola mola*. Huwae (1986) beschrijft deze vondst en geeft een afbeelding die destijds gemaakt is van het nog levende dier. Ook op walvissen zoals potvissen en bultruggen kan deze soort aangetroffen worden waar ze zich dan vestigt op zeepokken of, zoals soms bij potvissen, op de tanden.

Foto 2: Gestreepte eendenmossels *Conchoderma virgatum*
(foto: Francis Kerckhof)

Dosima fascicularis (Ellis & Solander, 1786) (foto 3).

Vondsten van deze soort zijn op onze kust zijn zeldzaam. De eerste en tot voor kort enige dateerde van 28 juli 1981 toen twee exemplaren aangetroffen werden op het strand van De Panne (Rappé & Kerckhof, 1983). Maar in 2012 was mijn vondst blijkbaar niet de enige. Op 23 september 2012 werd een exemplaar van *Dosima* aangetroffen op een plastic krat met begroeiing dat in de vloedlijn lag te De Haan, Vosseslag (Vanhaelen, 2012).

In Nederland zijn vondsten van de Geplooid eendenmossel iets talrijker vooral in het noorden – de Waddeneilanden – en onder bepaalde weersomstandigheden zoals wind uit noordelijk richting met bijbehorende oppervlakte stroming kunnen ze daar dan zelfs in grotere aantallen aanspoelen (Doeksen, 2007).

In de open oceaan kan *Dosima* dikwijls in grote groepen waargenomen worden. En zo nu en dan doen zich ook strandingen voor. Op de Europese kusten zijn strandingen op de Ierse westkust, Cornwall en de Golf van Biskaje niet ongewoon (Minchin, 1996), maar ook in Noord-Europa op Deense en Noorse stranden doen zich soms invasiegewijze strandingen voor (Nillson-Cantell, 1978), dikwijls in het najaar en

september is dan een piekmaand. Overigens ook in september 2012 werd de soort in Nederland aangespoeld gevonden (Strandvondsten.nl).

Het merkwaardige van *Dosima* is dat deze eendenmossel in staat is om zelf een soort drijvertje te produceren, waar dan verschillende individuen samen aan hangen. Maar ze kan zich ook vestigen op stukjes wier, veren en allerlei ander drijvend materiaal, zelfs kleine fragmenten blijken voldoende (Minchin 1969; Doeksen 2007). Dat *Dosima* zich blijkbaar ook op grote plastic voorwerpen kan vestigen, getuige de recente Belgische vondsten, dat is minder bekend maar toch niet ongewoon.

Foto 3: Geplooide eendenmossels *Dosima fascicularis*
(foto: Francis Kerckhof)

Het houdt niet op - nog een vondst van de Geplooide eendemossel

Mijn vondst van december 2012 en die van september 2012 in De Haan bracht het aantal waarnemingen van *Dosima* op onze kust op drie. Maar daar zou het niet bij blijven, want enkele maanden, later op 30 mei 2013, vond ik opnieuw *Dosima*'s.

Mijn tweede vondst was al helemaal een toevallige ontdekking. Op die dag, na enkele dagen wind uit het noordoosten lagen er, alweer op het strand van Raversijde, talrijke blauwzwarte pellets in de vloedlijnzoom, samen met brokjes paraffine, allerlei oude wierfragmenten zoals blaasjes van blaaswier, en ook stukjes hout en fragmenten van twijgjes en strootjes naast andere stukjes plastic. Het materiaal moet al enige tijd in zee gedreven hebben want de pellets waren verweerd en de wierfragmenten zager er ook niet al te fris meer uit.

Ik had een staal van de vloedlijnzoom met de pellets genomen - voor de nieuwsgierigen, ik onderzoek ook marien zwerfvuil - en bij het bekijken van de pellets en het andere materiaal onder de stereoscopische microscoop ontdekte ik op een aantal van de voorwerpjes zowaar de aanwezigheid van kleine *Dosima*'s. Ze zaten onder ander op de brokjes paraffine, op de drijfblaasjes van Blaaswier en stukjes Knotswier, op twijgjes (foto 4) maar niet op de pellets. Ze waren nog zeer klein, tussen 2,5 en 7,5 mm, en bijna niet te zien met het blote oog (zeker niet in het veld). De afmetingen waren wel in verhouding met het substraat waarop ze zich gevestigd hadden. Paraffine mag een ongewoon substraat lijken voor de vestiging, er zijn oudere waarnemingen van op stukjes was en teerballen (Minchin, 1996). *Dosima* heeft het voordeel dat als het initieel substraat verdwijnt of te klein is, dat ze dan hun zelfgemaakt vlotje kunnen uitbreiden en zo verder kunnen blijven drijven.

Foto 4: *Dosima fascicularis* op brokjes paraffine, drijfblaasjes van Blaaswier, stukjes Knotswier en op twijgjes (foto: Francis Kerckhof)

Herkomst?

Zowel *Dosima* als *Conchoderma* zijn soorten van open oceanisch water en ze komen voor in alle wereldzeeën. Door wind en stromingen kunnen de dieren over enorme afstanden worden vervoerd, en ze stranden gewoonlijk als gevolg van bepaalde abnormale weersomstandigheden, stromingen en winden.

Ze kunnen ofwel via de zee ten noorden van Engeland - over de noord - de Noordzee binnendringen, maar ook via het Kanaal, in een bel (Atlantisch) of Kanaalwater, de soort wordt regelmatig in de Golf van Biskaje opgemerkt. Deze laatste mogelijkheid is bij ons zeker niet uitgesloten terwijl in het noorden van Nederland een herkomst uit de Noordzee waarschijnlijker is. Voor de eerste Belgische waarneming, van juli 1981, werd destijds een herkomst uit het Kanaal gesuggereerd (Rappé & Kerckhof, 1983) en dat zou ook het geval kunnen zijn voor mijn vondst van december 2012. Ik baseer me daarbij op de geassocieerde wieren en andere voorwerpen die tegelijkertijd aanspoelden. Maar een origine uit de centrale en of noordelijk Noordzee valt voor andere strandingen zeker niet uit te sluiten. De vondsten uit september 2012 zouden eerder afkomstig kunnen zijn uit de centrale Noordzee. En dat is vrijwel zeker het geval voor wat betreft de vondst van mei 2013, gezien de aanhoudende noordoosten winden in de voorafgaande dagen. Ik denk dan aan een gebied ergens voor de Nederlands kust maar dan wel tamelijk uit de kust. Daarop wijzen de stukjes paraffine omdat dit afvalproduct slechts geloosd mag worden op 12-mijl uit de kust en op plaatsen met een waterdiepte van minimum 25 meter (volgens MARPOL Annex II).

De vondst van jonge exemplaren eind mei 2013 is eigenlijk een beetje raadselachtig omdat van *Dosima* gezegd wordt dat het een soort van warmer water is, die hogere temperaturen nodig zou hebben om zich voort te planten. In de nazomer sterven de dieren af (Nilsson-Cantell, 1978). Als het water te koud is, dan zouden de eventueel aanwezige eieren niet meer tot ontwikkeling kunnen komen maar laat nu net 2013 sinds lang een koude winter zijn met lage temperaturen.

En daarmee komt het aantal waarnemingen van *Dosima* op de Belgische stranden nu op vier, waarvan 3 op relatief korte tijd en dat zou kunnen wijzen op de aanwezigheid van een (tijdelijke) populatie in de Noordzee. Mogelijk spoelt deze soort wel vaker aan maar wordt ze niet opgemerkt. Vastgehecht op plastic voorwerpen zijn de dieren immers weinig opvallend, zeker als ze niet in grote aantallen voorkomen en bovendien zijn ze nogal broos. Daarom loont het de moeite om aangespoelde voorwerpen toch wat beter te onderzoeken, iets wat ook geïllustreerd werd door het verhaal van Marie- Thérèse in de vorige Strandvlo (Vanhaelen, 2013). Uitkijken, na periodes van noordoostelijke wind is de boodschap. En tegenwoordig is er ook meer en meer plastic, in alle mogelijke formaten, voorhanden waaraan allerlei obligaate neustonische - levend aan de oppervlakte van de waterkolom of net er onder - organismen zich kunnen vasthechten. Het vermaledijde plastic, dat overal rondzwerft in de oceaan en waar we van af willen, misschien is het dan toch nog ergens goed voor, het is maar hoe je het bekijkt.

Summary

The author describes recent finds of some rare stalked barnacles on the Belgian coast. On 15 December 2012, three specimens of *Conchoderma virgatum* were present on a

plastic basket stranded on the beach of Raversijde near Oostende, together with *Lepas anatifera*, *Lepas pectinata* and *Dosima fascicularis*. This is the first record of *C. auritum* in Belgium and the third of the buoy barnacle *D. fascicularis*. Later on, 30 May 2013, young specimens of the latter were found likewise on the beach of Raversijde. These specimens were attached to small fragments of paraffin, fragments – air bladders – of algae *Ascophyllum nodosum* and *Fucus vesiculosus* and twigs. While the first stranding could have originated from an influx of Atlantic water through the English Channel, the second probably had an origin in more offshore North Sea waters off the Dutch coast.

Literatuur

- DOEKSEN, G. 2007. Fascinerende eendenmossels *Dosima fascicularis* aangespoeld aan zelfgemaakte vlotjes. *Het Zeepaard* 67 (6): 178-183.
- HUWAE, P.H.M. 1986. Over de eerste vondsten van twee Penella-soorten (Crustacea: Copepoda) en van *Conchoderma virgatum* (Spengler) (Crustacea: Cirripedia) in Nederland. *Zoologische Bijdragen* 35: 1-9.
- Minchin D. 1996. Tar Pellets and Plastics as Attachment Surfaces for Lepadid Cirripedes in the North Atlantic Ocean. *Marine Pollution Bulletin*, 32 (12). 855-859.
- NILSSON-CANTELL, C.-A. 1978. Cirripedia Thoracica and Acrothoracica. *Marine invertebrates of Scandinavia*, 5. 136 pp.; Oslo: Universitetsforlaget.
- RAPPÉ, G. en KERCKHOF, F. 1983. Drie recente eendenmosselinvasies. *De Strandvlo* 3 (1): 25-32.
- VANHAELLEN, M. TH. 2013. Vondsten van *Lepas pectinata*, de ruwe eendenmossel en *Dosima fascicularis*, de geplooid eendenmossel in De Haan. *De Strandvlo* 33 (1): 18-21
- http://www.strandvondsten.nl/artikelen/eendenmossels_2012/index.html bezocht op 1 juli 2013

Muscarstraat 14
8400 Oostende
Francis.kerckhof@mumm.ac.be

Opmerkelijke aantallen bruinvissen in de eerste helft van 2013

Jan Haelters

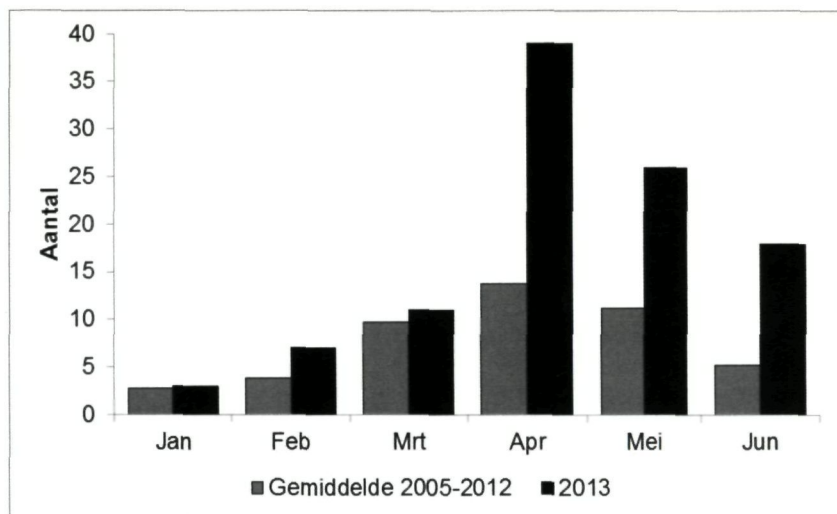
Niemand kijkt nog op van berichten over gestrande bruinvissen *Phocoena phocoena*. Terwijl strandingen van dit dier tot de eerste jaren van de 21^e eeuw nog geregeld het nieuws haalden, met foto, zijn strandingen en waarnemingen dicht bij de kust tegenwoordig bijna alledaagse gebeurtenissen. Dat er tegenwoordig zoveel bruinvissen rondzwemmen in onze wateren heeft te maken met een verplaatsing van de populatie. Men vermoedt dat er nu niet meer bruinvissen rondzwemmen in de Noordzee dan pakweg 20 jaar geleden, maar dat ze zich verplaatst hebben van het noorden naar meer zuidelijke wateren (SCANS II, 2008). En meer bruinvissen betekent automatisch ook meer strandingen en meer conflicten met menselijke activiteiten. Het aantal gestrande dieren (in België, inclusief de binnenwateren) is gestegen van amper enkele dieren per jaar tussen de jaren 1970 en het midden van de jaren 1990, tot gemiddeld meer dan 82 tussen 1995 en 2012 (data KBIN/BMM). Pieken waren er van 2005 tot 2007 (89, 94, 86) en in 2011 en 2012 (116 en 96). Het lijkt erop dat het record van 2011 twee jaar later al zal sneuvelen. Menselijke activiteiten die de soort hier negatief beïnvloeden zijn onder meer visserij (incidentele verdrinking in visnetten) en verstoring door bijvoorbeeld het heien van palen bij de constructie van offshore windparken.

2013

Dit jaar wordt, voor wat betreft waarnemingen en strandingen van bruinvissen, gekenmerkt door een aantal opmerkelijke fenomenen. Vooreerst werden opvallend veel bruinvissen waargenomen in de Schelde - inclusief haar zijrivieren en havens. Bruinvissen werden gezien in de Schelde, enkele dokken van de haven van Antwerpen, de Rupel, de Nete, de Kleine Nete, de Dender, het Albertkanaal en het Kempisch Kanaal. Op 11 april werden minstens 25 verschillende bruinvissen waargenomen door onderzoekers van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) op de Schelde en Rupel. Dieren raakten via sluizen in getijvrije gebieden, en er werden - meer dan ooit tevoren gerapporteerd - talrijke dode bruinvissen aangetroffen in het binnenland. Dat was het geval in havendokken te Antwerpen, te Sint-Amands, Moerzeke, Hingene, Dendermonde, Wichelen, Merksem, Wetteren, en ter hoogte van het Galgeschoor, Bazel Schor en de Hobokense Polder (data van waarnemingen en strandingen: websites van zeezoogdieren.org; waarnemingen.be; KBIN/BMM).

Een andere opmerkelijk fenomeen was dat de traditionele voorjaarspiek in strandingen niet ophield omstreeks half mei: ze liep verder tot in juni, traditioneel één van de

kalmste maanden voor wat betreft strandingen van bruinvissen. Terwijl er tot maart weinig aan de hand leek, liep het van april tot juni de spuigaten uit met strandingen van bruinvissen, met in deze drie maanden recordaantallen bruinvissen. In april strandde dagelijks gemiddeld meer dan 1 bruinvis. Daardoor lag het aantal aangespoelde bruinvissen in de eerste helft van 2013, stranden inclusief binnenwateren, zeer hoog. Tussen 1 januari en 30 juni werden niet minder dan 104 dode bruinvissen aangetroffen, waarbij enkele dode drijvende dieren in de Schelde, die mogelijk niet aanspoelden of niet gevonden werden, niet meegerekend werden.

Figuur 1. Maandelijks aantal gestrande bruinvissen (incl. binnenwateren) in 2013 tegenover het gemiddelde van 2005 tot 2012.

Onderzoek

Het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen coördineert het onderzoek van gestrande zeezoogdieren. De dieren die niet al te sterk ontbonden zijn, worden verzameld voor wetenschappelijke onderzoek. Dat onderzoek spitst zich toe op het bepalen van de doodsoorzaak, maar bijkomend worden de gehalten aan polluenten, de fitheid van de dieren en het meest recente voedsel nagegaan. De fenomenen van 2013 kunnen mogelijk verklaard worden door een combinatie van factoren: hogere aantallen bruinvissen in de zuidelijke Noordzee, weersomstandigheden, met een koudere lente dan normaal, het talrijk voorkomen van bijvangst door een hoge intensiteit van staand wantvisserij, het heien van palen voor een nieuw windpark, etc. Door de relatief koude lente waren niet enkel de bruinvissen laat: de maatjesharing en de mosselen lieten eveneens op zich wachten. Mogelijk zijn weersomstandigheden en het heien van palen

de achterliggende reden voor het talrijker voorkomen van bruinvissen in de Schelde, maar ook de voedselbeschikbaarheid kan hier een rol spelen. De spiering *Osmerus eperlanus*, een diadrome vissoort, is terug in onze kustwateren (Kerckhof, 2012), en reeds enkele jaren is er een toename van het aantal spieringen dat in de lente de Schelde opzweemt om er te paaien (Breine & Van Thuyne, 2013; Natuurpunt, 2013). Daarbij stelden onderzoekers vast dat de soort de laatste jaren verder stroomopwaarts voorkomt (Breine & Van Thuyne, 2013). Tevens zijn jonge zeebaarzen *Dicentrarchus labrax* talrijk aanwezig in de Zeeschelde, en frequent ook opnieuw finten *Alosa fallax* (Breine & Van Thuyne, 2013; Natuurpunt, 2013). Van ten minste de spiering en jonge zeebaars werd aangetoond dat die in onze wateren prooien zijn van bruinvissen (Haelters et al., 2012).

Foto : een gedeeltelijke verteerde spiering in de oesofagus (slokdam) van een bijgevangen bruinvis (regurgitate net voor verdinking).
(foto: Jan Haelters)

Summary

In spring 2013 a record number of stranded and dead harbour porpoises *Phocoena phocoena* has been recorded along the Belgian coast and further inland in the Scheldt bassin (harbour docks near Antwerp, tributaries). The author thinks a combination of shifted North Seapopulation (from north to south), a cold spring, bycatch (gillnetting)

and construction works for a new wind mill park may have lead to this. The higher presence in the Scheldt estuary may be due to a restoring fish population in the river.

Literatuur

- BREINE, J. & VAN THUYNE, G., 2013. Opgvolging van het visbestand van de Zeeschelde: resultaten voor 2012. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2013 (INBO.R. 2013.13). Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, Brussel.
- HAELTERS, J., KERCKHOF, F., TOUSSAINT, E., JAUNIAUX, T. & DEGRAER, S., 2012. The diet of harbour porpoises bycaught or washed ashore in Belgium, and relationship with relevant data from the strandings database. Royal Belgian Institute of Natural Sciences (RBINS/MUMM). Report commissioned by the Federal Public Service for Health, Food Chain Safety and Environment (Marine Environment), Brussels, 45 p.
- KERCKHOF, F., 2012. Goed nieuws voor de sterren? De terugkeer van de Spiering *Osmerus eperlanus* (Linnaeus, 1758) in Belgische wateren. De Strandvlo, 32(4): 132-136.
- NATUURPUNT, 2013. Studie en monitoring: Visserijmonitoring.
<http://scheldeschorren.be/cms/studie-en-monitoring/visserijmonitoring>,
geconsulteerd op 30 juni 2013.
- SCANS II, 2008. Small Cetaceans in the European Atlantic and North Sea. Final Report submitted to the European Commission under project LIFE04NAT/GB/000245. Available from <http://biology.st-and.ac.uk/scans2/inner-finalReport.html>
- <http://www.zeezoogdieren.org>
<http://www.waarnemingen.be>
<http://www.mumm.ac.be/NL/Management/Nature/strandings.php>

Jan Britostrat 24
8200 Sint-Andries
j.haelters@mumm.ac.be

Propagule van mangrove aangespoeld op het strand van De Panne, België

Koen Verschoore

Zondag 30 juni 2013 fotografeerde ik enkele Strandzandloopkevers *Cicindela maritima* in de zeereep voor het Westhoekreservaat in De Panne. Op dat ogenblik was de vloedlijn opvallend zwart gebandeerd door de talrijke aangespoelde bruinwieren, met een opvallend groot aandeel van Knotswier *Ascophyllum nodosum*, naast Blaaswier *Fucus vesiculosus*, Gezaagde zee-eik *Fucus serratus* en hier en daar enkele flarden Suikerwier *Laminaria saccharina*. Eveneens opvallend waren de vele honderden eikapsels van de Wulk *Buccinum undatum*. Ook eikapsels van Stekelrog *Raja clavata* en Hondshaai *Scyliorhinus canicula* waren vrij vlot te vinden. Ongeveer ter hoogte van de tweede slufteer vond ik bij toeval (want geconcentreerd op een Strandzandloopkever) een propagule van een mangrovestruik (foto 1).

Foto 1: Propagule van mangrove (foto: Koen Verschoore)

Propagules zijn eigenlijk ontwikkelde kiemplanten die door mangrovebomen een tijdje worden bijgehouden om dan, na enkele dagen of weken, al naargelang de soort, te worden losgelaten in het water waar ze over grote afstanden kunnen drijven. In

letterlijke zin kunnen wij ze dus niet echt beschouwen als drijfzaden. Dit is een vorm van vivipariteit die een vrij grote overlevingskans én een grote verspreiding garandeert voor de kiemlingen. Deze propagulen zijn mij niet onbekend want ik had ze al vele malen aangetroffen op stranden van verschillende West-Afrikaanse landen. Maar om ze hier in eigen land aan te treffen, zo ver buiten het normale verspreidingsgebied, dat is natuurlijk eerder ongewoon. Met enige reserve meen ik dat het gaat om een 15 cm lange propagule van een Rode Mangrove *Rhizophora mangle*. Deze soort komt oorspronkelijk uit West-Afrika maar heeft ondertussen op natuurlijke wijze ook de oostkust van Noord- en Zuid-Amerika en het Caribische gebied gekoloniseerd binnen de grenzen van het tropische areaal. Blijft natuurlijk de vraag hoe deze propagule onze kust heeft bereikt. Een trans-Atlantische overtocht via de Golfstroom is technisch mogelijk: Rhizophorapropagulen kunnen meer dan een jaar in zoutwater overleven terwijl een overtocht van het Caribische gebied naar Europa ongeveer een jaar tot anderhalf jaar in beslag neemt voor drijvende voorwerpen (Guppy 1917). De kans hiertoe is echter zeer gering. De Golfstroom gaat grotendeels via een noordelijke passage over het westen en noorden van Ierland, Schotland en zo naar het zuiden van Noorwegen. Daar worden ook de meeste drijfzaden die Europa vanuit het Amerikaanse continent bereiken gevonden ook al zijn de absolute getallen nog altijd zeer beperkt (Nelson, 1978 & 2000). Tekenend is wel dat er tot hiertoe en dit met een grotere kans dan bij ons, ooit mangrovekiemlingen werden gevonden. Brochard en Cadée (2005) vermelden ze alvast niet in hun werk over drijfzaden van het Nederlandse strand. Zeker is wel dat het niet gaat om iets uit souvenirzaken zoals dat wel het geval is voor andere soorten drijfzaden en zakjesschelpen (Cadée 1997). Ik stel vast dat mooie drijfzaden dikwijls worden gebruikt voor het maken van persoonlijke sieraden. Mangrovepropagulen zijn niet mooi en zelf heb ik in de landen van herkomst nooit propagulen weten gebruiken in de traditionele geneeskunde of voor artisanale producten. Een andere mogelijkheid zie ik meer in de toegenomen globalisering en de mogelijkheid om overal eender wat te kunnen kopen. Twintig minuten surfen op het internet leerde mij dat er heel wat liefhebbers zijn die aquaria en vivaria voorzien van levende mangrovestruiken. Vooral voor vissen als Slijkspringers (mudskipper) en Schuttersvissen (*Toxotes*) is dit een ideale biotoop. Waar hobbyisten vroeger vooral de dode steltwortels van mangrovestruiken in het aquarium hielden is er tegenwoordig een heel circuit gegroeid van leveranciers van propagulen, en dit vooral van de Rode mangrove die een gemakkelijke soort is om te houden. Ik vond aanbiedingen uit Oostenrijk, Nederland, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. De prijs voor een propagule is gemiddeld ongeveer 3 euro. Grote kans dus dat het hier gaat om een 'ontsnapte' kiemling (Stopzetting aquarium? Veldexperiment van een nieuwsgierige pseudowetenschapper? Afkomstig van mangrovezaal in het marien museum Nausicaa (Fr)?) en dat de relevantie van deze waarneming de energie die ik heb gestopt in dit artikel niet waard was. Aan de andere kant zijn we het als strandjutters aan onszelf en onze collega's verplicht te rapporteren over alle vondsten, ook de meest onwaarschijnlijke.

Dankwoord

Dank aan Gerard Cadée voor de interessante info en Francis Kerckhof voor nalezing van de tekst.

Summary

A propagule of *Rhizophora mangle* was found on the beach in De Panne, Belgium. This species of mangrove is found in the tropical area on both sides of the Atlantic Ocean. Although an eastward drift by the Gulfstream is hypothetically possible, the author believes the propagule is of 'regional origin'. The success of stocking aquaria and vivaria with living plants, amongst others also mangrove seedlings can be an explanation. Mangrove propagules are sold on the internet by specialised importers e.g. from the UK, the US, the Netherlands and Austria.

Literatuur

- BROCHARD C. E. & G. C. CADÉE, 2005. *Tropische Drijfzaden van de Nederlandse kust*. Uitgave Strandwerkgemeenschap KNNV
- CADÉE G. C. 1997. *Tropical drift disseminules from the coast of the Netherlands: The human factor*. The Drifting Seed 3(2): 3-4
- GUPPY H. B. 1917. *Plant, seeds and currents in the West Indies and Azores*. the results of investigations carried out in those regions between 1906 and 1914. London, Williams and Norgate: 531pp
- NELSON E. C. 1978. *Tropical drift fruits and seeds on coasts in the British Isles and Western Europe*. Watsonia 12: 103-112.
- NELSON E. C. 2000. *Sea beans and nickar nuts*. Botanical Society of the British Isles, London. Handbook No 10, 156 pp.

**Sportlaan 7
8660 De Panne
koen.verschoore@skynet.be**

Interessant zomerstrand en levende Purperslakken *Nucella lapillus* op strandhoofd te Koksijde juli 2013

Ingrid Jonckheere

Inleiding

Van 3 tot 14 juli 2013 organiseerde de gemeente Koksijde "Camping cultuur". Een mobiel cultuurdorp werd telkens voor drie dagen opgesteld in één van de deelgemeenten van Koksijde. Ik had het genoegen om in samenwerking met het Duinenhuis van Koksijde, een drietal namiddagen met het door de provincie West-Vlaanderen aangeboden mobiel strandlabo deel te nemen aan dit evenement. We stelden het strandlabo op tussen de woonwagens waar familievoorstellingen doorgingen zoals Rosse Riks's kindercafé, De wondere wereld van professor Pillemans en deze waar workshops werden georganiseerd. We konden rekenen op heel wat belangstelling van zowel jong als oud.

Het mobiel strandlabo

Voor wie het mobiel strandlabo niet kent, stel ik het even voor.

Claude Willaert, één van onze leden die werkt bij het Provinciaal Steunpunt voor Natuur- en Milieu Educatie Kust is de bezieler van dit project. Het is de bedoeling om voor het publiek het onzichtbare strand- en zeeleven zichtbaar te maken. De voornaamste onderdelen van het mobiel strandlabo zijn: een fietsbagagekar, een opvouwbare picknicktafel met vier plooiestoeltjes, microscoop, stereoscopische microscoop, aquarium, loepotjes, planktonnetten, zeven en determinatiekaarten. Met dit materiaal kunnen op het strand tijdens gidsbeurten voor scholen en vakantiecampen eenvoudige veldwerkopdrachtjes uitgevoerd worden maar het labo is ook goed inzetbaar bij grotere evenementen waar je het bredere publiek kan laten kennismaken met de minder bekende/zichtbare zeeorganismen.

Het doel is om vanaf 2014 in iedere kustgemeente een strandlabo ter beschikking te stellen. In september 2013 gaat er een opleiding door voor de geïnteresseerden (zie pag. 46).

Zeeorganismen verzamelen

Tijdens "Camping Cultuur" ging ik iedere ochtend bij laagtij wat zeeorganismen verzamelen om die dan in de namiddag te tonen. Zo ook op woensdag 10 juli 2013. Ik besloot die dag om eens op en rond het strandhoofd in de buurt van Ster der Zee te gaan kijken. Het was jaren geleden dat ik daar zelf nog was gaan zoeken. Dit was het strandhoofd waar tot vorig jaar regelmatig Gewone zeehonden *Phoca vitulina* kwamen

uitrusten. Nu de zehonden de jachthaven en havengeul van Nieuwpoort verkiezen als rustplaats vond ik dat het weer kon om het strandhoofd te betreden.

Ik verzamelde eerst wat schelpdieren voor het geval het publiek wat minder interesse zou hebben voor de kleinere zeeorganismen. Bij de laagwaterlijn, net naast het strandhoofd (richting Sint-Idesbald) vond ik ingegraven in het zand levende Amerikaanse zwaardschedes *Ensis directus*, Zaagjes *Donax vittatus* en Nonnetjes *Macoma balthica*. Daarna betrad ik het strandhoofd. Al snel vond ik enkele levende Gewone alikruiken *Littorina littorea*.

Het was redelijk gunstig laagtij en het volledige strandhoofd kwam vrij. Tijdens mijn zoektocht zag ik een paar levende Schaalhorens *Patella vulgata* maar deze soort was zeker niet algemeen te vinden. Toen ik aan de kop van het strandhoofd kwam viel me op dat vele stenen volledig bedekt waren met Schelpkokerwormen *Lanice conchilega* (foto 1) en andere met Slibkokerwormen *Polydora ciliata* (foto 2). Op nog andere stenen leefden Mosselen *Mytilus edulis*, en zowel op de stenen als op de mosselen zag ik heel veel Gewone zeepokken *Semibalanus balanoides*.

Foto 1: Schelpkokerwormen *Lanice conchilega* op strandhoofd Koksijde (Foto : Ingrid Jonckheere)

Foto 2: Slibkokerwormen *Polydora ciliata* op strandhoofd Koksijde (Foto : Ingrid Jonckheere)

Tussen de mosselen en zeepokken ontdekte ik een op het eerste zicht flink uit de kluiten gewassen Alikruik. Enkel een deel van de laatste winding van het dier was niet bedekt met slib, zeepokken of andere organismen. Toen ik het dier losmaakte van de steen en naar de mondopening keek zag ik – zeer tot mijn verbazing – dat het een levende Purperslak *Nucella lapillus* betrof. Na ongeveer een half uur zeer grondige controle van alle stenen in de buurt vond ik nog een 2de exemplaar, ongeveer even groot en al even goed gecamoufleerd. Ondertussen was het 10 uur 30 en dan starten de strandreddingsdiensten wat betekende dat ik met veel getoeter en na een korte discussie verzocht werd om het strandhoofd te verlaten.

Op vrijdag 12 juli 2013 ging ik opnieuw verzamelen. Ik ging eerst op het strandhoofd nabij Ster der Zee op zoek naar nog meer purperslakken. Het was veel minder goed laagtij dan op woensdag, de stenen op de kop van het strandhoofd kwamen niet volledig vrij. Het tweede exemplaar dat ik woensdag zag vond ik daardoor niet terug. Meer exemplaren vond ik niet.

Daar waar de voorbije dagen zo goed als niks aangespoeld was op het strand lag nu in de strook ongeveer halweg tussen de hoog- en laagwaterlijn heel wat aanspoelsel. Ik verzamelde 3 levende Zeeappels *Psammechinus miliaris*, Zeedennetje *Abietinaria abietina*, Zeecypres *Sertularia cupressina* alsook Bruine zeevinger *Alcyonidium diaphanum* en een levend Goudkammetje *Pectinaria koreni* dat in de namiddag de show stal en op meer belangstelling kon rekenen dan de op het evenement aanwezige bekende Vlamingen.

Verder lagen er die dag ook heel veel krabben en krabbenschilden op het strand: Gewone zwemkrab *Liocarcinus holsatus* enkele 100den schilden en een 10-tal dieren, Strandkrab *Carcinus maenas* 50-tal schilden en een 10-tal dieren, Breedpootkrab *Portumnus latipes* 3 volledige dieren, Helmkrab *Corystes cassivelaunus* 1 volledig dier en 3 schilden, Noordzeekrab *Cancer pagurus* 1 groot schild. Ik vond ook enkele kleine Heremietkreeftjes *Diogenes pugilator*, de schelpen waarin ze zaten waren begroeid met Ruwe zeerasp *Hydractinia echinata*.

Een kruier was aan het werk en in zijn net zaten naast Gewone garnaal *Crangon crangon* (niet veel), onder andere heel veel krabbenschilden, 1 horentje met daarin een Gewone heremietkreeft *Pagurus bernhardus*, 2 Kleine zeenaalden *Syngnathus rostellatus*, een 30-tal kleine Scholletjes *Pleuronectes platessa*, 4 Kleine pietermanen *Echiichthys vipera*, 1 kleine Tong *Solea solea*, 2 Harnasmantjes *Agonus cataphractus*, 1 Slakdolf *Liparis liparis* en 2 Gewone slangsterren *Ophiura ophiura*.

Levende Purperslakken op strandhoofd

De beide op het strandhoofd van Koksijde gevonden levende Purperslakken waren volwassen exemplaren, die zich tenminste al vorig jaar moeten gevestigd hebben. Ik vond geen legsels. De schelpen waren bedekt met een laagje slib en met zeepokken. Van beide exemplaren was er door de begroeiing en bedekking zo goed als niks te zien van het hoorntje (foto 3). Dit is waarschijnlijk de reden dat ze tot op heden nog niet eerder werden ontdekt ook niet op de excursies van de Strandwerkgroep die daar regelmatig plaatsvinden, de laatste dateerde van 26 mei 2013. Beide dieren leefden ook op de stenen die enkel bij gunstig laagtij vrijkomen.

Op de vraag hoelang de dieren daar al aanwezig zijn zullen we wel nooit een antwoord kennen. Op de westelijke havendam te Zeebrugge werd er in augustus 2012 (Dumoulin & Anthierens *in prep.*, De Blauwe & d'Udekem d'Acoz, 2012) een populatie Purperslakken met legsel gevonden. Op de Jetée de Malo (Frankrijk) kwamen Purperslakken, nadat ze daar ook volledig verdwenen waren (De Winter, 1998), al

eerder terug voor, maar het is mij niet precies bekend sinds wanneer, in ieder geval reeds vanaf de zomer 2009 (eigen waarnemingen). Dit zijn voorlopig de dichtst bij Koksijde gelegen gekende vindplaatsen.

Ik vond de Purperslakken op stenen waarop ook mosselen en zeepokken leefden. Dit is niet onverwacht gezien dit het voedsel is van de Purperslak (Fretter & Graham, 1962; de Bruyne et al., 2013) (foto 4).

Foto 3: Purperslak op strandhoofd te Koksijde – 10 juli 2013
(foto : Ingrid Jonckheere)

Hoe komen de dieren nu in Koksijde terecht?

De Blauwe & d'Udekem d'Acoz (2012) beschrijven de mogelijkheid van transport via scheepsrompen maar voor de in Koksijde gevonden exemplaren lijkt mij dit zo goed als onmogelijk, er is in Koksijde geen aanlegplaats voor boten en de haven van Duinkerke en de havengeul van Nieuwpoort liggen respectievelijk 11 km en ongeveer 7 km verwijderd van Koksijde.

Ook al is er sinds het verdwijnen van de laatste Purperslak in België, april 1981 (Kerckhof, 1988) maar één melding gekend van een aangespoelde levende Purperslak in de nabijheid van Koksijde, het dier werd gevonden op het Strand van Sint-André te Oostduinkerke op 17 april 2008 (Vanhaelen, 2008), toch lijkt het me meer waarschijnlijk dat de Purperslakken via aangespoelde wieren of zeeorganismen op het strandhoofd terecht kwamen. Heel vaak troept er veel aanspoelsel samen langs beide zijden van dit strandhoofd.

Overlevingskansen purperslakken

De in 2011 uitgevoerde zandsuppletiewerken, met als gevolg dat de stenen wat dieper in het zand steken, verhinderden de Purperslakken niet om zich (voorlopig?) te vestigen op dit strandhoofd.

Het strandhoofd werd enkele jaren door de aanwezigheid van de zeehonden veel minder betreden maar die periode is voorbij. Ook stelde ik met lede ogen vast dat elke ochtend enkele mensen Mosselen kwamen trekken op dit strandhoofd. Gezien de twee gevonden Purperslakken te midden van de Mosselen leefden is de kans groot dat ze worden losgetrokken en zo meegenomen worden of op de bodem terecht komen en met de stroming wegspoelen. En dan is het nog afwachten of ze zich ook zullen voortplanten en zo een min of meer leefbare populatie kunnen opbouwen.

Anderzijds is er meer dan voldoende voedsel voor de Purperslak aanwezig en predatie door krabben (Strandkrab, Fluwelen zwemkrab, Noordzeekrab,...) en vogels (Steenloper, Scholekster, Meeuw,...) zou geen probleem meer mogen zijn gezien volgens de Bruyne & Al. (2013) volwassen exemplaren vanaf ongeveer 4 cm groot vrij zijn van predatie. Ik mat de purperslakken niet maar ik denk dat ze zo ongeveer de 4 cm benaderden.

Foto 4: Purperslak op strandhoofd te Koksijde – 10 juli 2013
(foto : Ingrid Jonckheere)

Slot

De tijdens de periode van “Camping Cultuur” gevonden zeeorganismen tonen aan dat een zomerstrand, ondanks het feit dat het strand dagelijks gereinigd wordt en het vele volk, toch interessant kan zijn.

Daarnaast stellen zich, door de ontdekking van de Purperslakken te Koksijde, veel vragen. Leven er nog meer Purperslakken op het strandhoofd te Koksijde? Komen ze enkel voor op dit ene strandhoofd te Koksijde? Zullen de Purperslakken kunnen standhouden? Zijn er op de andere strandhoofden tussen Zeebrugge en Koksijde ook reeds Purperslakken te vinden?

Er is werk aan de winkel voor onze leden. Het belooft een boeiende en een drukke zomer te worden.

Summary

The author describes the find of 2 specimens of the dog whelk *Nucella lapillus* on a groin in Koksijde, another confirmation that this species is gradually recovering along the Belgian coast after its total disappearance by 1981.

Literatuur

- BRUYNE, R. H. DE, S.J. VAN LEEUWEN, A. W. GMELIG MEYLING & R. DAAN (RED.), 2013. Schelpdieren van het Nederlandse Noordzeegebied. Ecologische atlas van de mariene weekdeiren (Mollusca). Uitgeverij Tirion, Utrecht en Stichting ANEMOON, Lisse
- DE BLAUWE, H. & C. D'UDEKEM D'ACQZ, 2012. Voortplantende populatie van de Purperslak *Nucella lapillus* in België na meer dan 30 jaar afwezigheid (Mollusca, Gastropoda, Muricidae). *De Strandvlo*, 32(4): 127-131.
- DE WINTER, F., 1998. Voorkomen van enkele mollusken aan de Noord-Franse kust (van Cap Gris Nez tot Malo-les-Bains). *De Strandvlo*, 18(1): 8-19.
- DUMOULIN, E. & A. ANTHIERENS, 2013. De purperslak *Nucella lapillus* (Linnæus, 1758) aan de Belgische oostkust: haar re-introductie en huidige voorkomen met gedragsecologische waarnemingen aan de soort. *De Strandvlo* in prep.
- FRETTER, V. & A. GRAHAM, 1962. British Prosobranch Molluscs: Their Functional Anatomy and Ecology. Ray Society, London.
- KERCKHOF, F. (1988). Over het verdwijnen van de Purperslak *Nucella lapillus* (Linnaeus, 1758) langs de Belgische kust. *De Strandvlo*, 8(2): 82-85
- VANHAELLEN, M.-TH., 2008. Een levende Purperslak *Nucella lapillus* (Liné, 1798) gestrand te Oostduinkerke. *De Strandvlo*, 28(2): 66.

Sint-Idesbaldusstraat 20 bus 402
8670 Koksijde
ingrid.jonckheere@west-vlaanderen.be

Excursieverslag jachthaven van Zeebrugge op 23 juni 2013

Hans De Blauwe

Naar jaarlijkse gewoonte werd deze excursie georganiseerd in samenwerking met Natuurpunt afdeling Knokke-Heist en werd begeleid door auteur en Manu Dumoulin. Naast beide gidsen daagden 14 deelnemers op.

Na een lange koude winter en koud voorjaar waren we wel benieuwd hoe het zeeleven weer op gang was gekomen. Dankzij de gedrevenheid van enkele deelnemers met schepnet bevat de soortenlijst nogal wat visjes en garnalen die zich schuil houden tussen het bruinwier Wakame.

De volgende soorten werden genoteerd:

- Undaria pinnatifida* – Wakame (foto 1)
- Bryopsis hypnoides* - Onregelmatig vederwier
- Desmarestia viridis*
- Pterothamnion plumula*
- Ceramium siliquosa*
- Noctiluca scintillans* - Zeevonk
- Halichondria bowerbanki*
- Haliclona xena* - Paarse buisjesspons
- Leucosolenia variabilis* - Witte buisjesspons
- Urticina felina* - Zeedahlia
- Metridium senile* - Zeeanjelier
- Beroe gracilis* - Meloenkwalletje
- Pleurobrachia pileus* - Zeedruif
- Nemopsis bachei* - Bache's knotsklokje
- Mnemiopsis leidyi* - Leidy's ribkwal
- Mytilus edulis* - Mossel
- Crassostrea gigas* - Japanse oester
- Zeerups spec.
- Semibalanus balanoides* - Gewone Zeepok
- Austrominius modestus* - Nieuw-Zeelandse Zeepok
- Vlokkreeftjes sp. – diverse soorten
- Palaemon elegans* - Gewone Steurgarnaal
- Palaemon macrodactylus* - Rugstreepsteurgarnaal
- Corophium acherusicum*
- Caprella mutica* – Machospookkreeft (foto

Foto 1 : *Undaria pinnatifida* – Wakame
(foto : Hans De Blauwe)

2)

Carcinus maenas - Strandkrab
Hemigrapsus takanoi - Penseelkrab
Conopeum reticulum - Zeevitrage
Alcyonidium mytili - Mosselmosdiertje
Bugula simplex - Geel vogelkopmosdiertje
Bugula stolonifera - Vogelkopmosdiertje
Cryptosula pallasiana
Asciidiella aspersa - Ruwe zakpijp
Botrylloides violaceus - Slingerzakpijp
Styela clava - Knotszakpijp
Aplidium glabrum - Glanzende bolzakpijp
Botryllus schlosseri - Paarse geleikorst
 Zeenaald sp.
Clupea harengus - Haring
Chelon labrosus - Diklipharder
Anguilla anguilla - Paling
Liparis montagui - Kleine slakdolf
Pholis gunnellus - Botervis

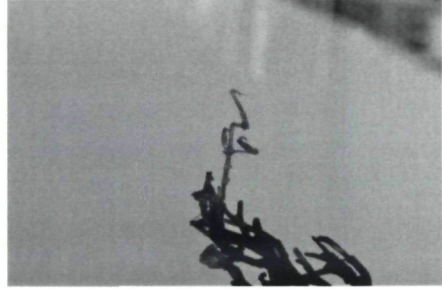

Foto 2 : *Caprella mutica* – Machospookkreeft (foto: Hans De Blauwe)

Tijdens de prospectieve op 21 juni vonden de Manu en Hans nog drie bijkomende soorten:

Palaemonetes varians - Brakwatersteurgarnaal
Sacculina carcini - Krabbenzakje
Diadumene cincta - Golfbrekeranemoontje

Dank aan alle deelnemers voor het luisteren, waarnemen, vangen of determineren van de aanwezige flora en fauna.

Watergang 6
8380 Dudzele
deblauwehans@hotmail.com

Voor U gelezen

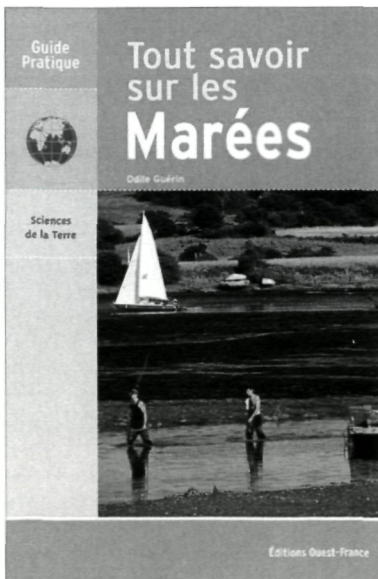
Tout savoir sur les Marées - Odile Guérin - Editions Ouest-France - 2004 - 166pp

Tijdens de meerdaagse van 2012 in de Calvados dienden we de eerste excursie ontiegljik vroeg uit de veren om vervolgens met zaklamp het strand op te trekken. De vooravond werd wat gegist of we nu al dan niet op een beetje maanlicht zouden kunnen rekenen op het strand. Maandstanden en getijden gaan immers hand in hand, maar hoe zat dat nu ook al weer?

Aangezien we met de Strandwerkgroep liefst op meerdaagse gaan rond de voorjaarsequinox, doorgaans de laagste laagwaters van het jaar, is het eigenlijk wel eens interessant om te weten hoe dat precies ineens steekt. Tijdens de laagste laagwaters kunnen we immers stukken zeebodem onderzoeken die anders nooit droogvallen en waar organismen leven die zich normaalgezien altijd onder de laagwaterlijn ophouden en enkele dagen per jaar dan eens verrast worden.

In de handel zijn wel meer brochures en boekjes te vinden die je inwijden in de wondere wereld van hoog en laag water maar enkele jaren geleden kon ik wel een heel interessant en uitgebreid boekje op de kop tikken: *Tout savoir sur les Marées* van Odile Guérin.

Een pocket met body

Op het eerste zicht lijkt het een pocketboekje met honderd weetjes en verder nog wat mooie prentjes van haventjes met zeilbootjes bij hoog en laag water. Het volstaat echter om er eventjes in te bladeren om te beseffen dat dit toch niet bepaald strandlectuur is (alhoewel). Het boekje is rijk geïllustreerd en staat vol met grafieken, heldere tekeningen en diagrammen.

Er wordt eerst uitgebreid de tijd genomen om de historiek van de kennis van de getijden te overlopen waardoor illustere pioniers als Pytheas van Marseille de revue passeren. Hij was de eerste die al in de 4de eeuw voor Christus de link legde tussen de getijden en astronomie. Daarna wordt het basisprincipe van de interactie tussen

astronomie (zon-maan) en watermassa op aarde eenvoudig uiteengezet zodat de lezer goed voorbereid de volgende hoofdstukken kan aanvatten.

De 5 ritmes van het getij

Er wordt gestart met het verklaren van het eerste getijritme: 2 maal hoog en laag water per dag. Daarna volgt hetzelfde stramien voor het tweede ritme (2 springtijden per maand) en derde ritme (2 extreme springtijden per jaar). Tot zover kunnen de meesten nog wel volgen.

Er is echter ook nog een illustere cyclus van 13 maanden en een zo mogelijk nog meer illustere cyclus van 18 jaar. Beiden hebben te maken met de afstand of omwentelingsbaan van de maan om de aarde. Deze ritmes kunnen de bovenstaande getijritmes gaan versterken of net afzwakken. Zo kun je een super-springtij krijgen of net een goed springtij gaan afzwakken. Meteen de reden waarom we in sommige jaren omtrent de voorjaarsequinox geen al te goeie getijden hebben en niet te ver op meerdaagse gaan. Of dat de goeie getijden net buiten de normale goeie perioden vallen.

Wie nog steeds nachtmerries heeft van de lessen mechanica uit het jeugdige verleden, zal nu en dan eens een leeskramp krijgen bij het zien van allerhande formules en berekeningen. Die illustreren echter gewoon de fysische wetmatigheden die overal achter de schermen meespelen en vormen voor de liefhebbers daarvan uiteraard een extra meerwaarde. Wie dat allemaal te theoretisch vindt, kan deze stukjes gerust gewoon overslaan zonder de essentie te missen. Uiteindelijk vereist het technisch Frans in deze passages toch ook enige concentratie om vlot te kunnen volgen.

De auteur neemt daarnaast ook de moeite om zijdelings zaken aan te halen zoals de maanfasen, het Franse nulpunt, hoe je met het winter/zomeruur rekening moet houden bij het lezen van getijtabellen, hoe de Franse coëfficiënt ineens steekt etc. Op deze manier worden ook tal van zaken die in de marge aan bod komen degelijk geduid.

Uiteraard ligt de focus in dit boekje op wat er aan de Franse kusten aan getij te beleven en verklaren valt. Dat is vanzelfsprekend vlot aansluitend bij wat aan onze kust gebeurt. Daarnaast zijn de interessantste zones voor liefhebbers van getijden nét die zones waar we met de Strandwerkgroep graag gaan vorsen nl. de Kanaalkusten, wat het eveneens zeer herkenbaar en bruikbaar maakt.

Het boekje kost een 9€ en kun je via het internet makkelijk kopen. Prijs-kwaliteit een koopje!

Floris Verhaeghe
Torhoutstraat 124
8610 Kortemark
plattekaas@hotmail.com

Uit de pers

KOKSIJDE

Saumon d'Or koopt reuzeheilbot

In viswinkel Saumon d'Or in de Zeelaan kreeg men gisteren een wel erg ongewone vangst binnen. Een 35 jaar oude witte heilbot van 3,5 meter lang en liefst 204 kilogram zwaar werd er versneden en verkocht.

Reginalt Lambersy van de bekende vishandel Saumon d'Or in de Zeelaan 261 in Koksijde koopt al meer dan 20 jaar zijn heilbot aan bij Noorse leveranciers. Noorwegen heeft 40 procent van de wereldwijde heilbotvangst in han-

Uitbater Reginalt Lambersy (rechts) kijkt vol trots naar de net gekochte zeereus. Foto Penel

den. «Meestal zijn het exemplaren van 40 à 50 kilogram die ik aankoop, maar nu kreeg ik echt wel een heel uniek aanbod, een heilbot van 3,50 meter lang en 204 kilogram zwaar», zegt Reginalt.

Oude delicatessse

«Het dier was 35 jaar oud, maar zelfs op die leeftijd is het nog steeds een delicatessse. Een heilbot kan tot 300 kilogram wegen. In Noorwegen wordt de vis trouwens steeds op tafel gebracht voor feestelijke aangelegenheden.»

Om de vis vers te kunnen verkopen, wachtte Reginalt niet lang

om hem te versnijden. «Vanaf het ogenblik dat men wist dat we de vis gingen versnijden, was het aanschuiven om een stukje te kunnen kopen.»

Smakelijk!

«De helft ervan is verkocht aan hotel Cajou in De Panne en woensdag (vandaag, red.) zullen de mensen daar de lekkere vis kunnen proeven. Het andere deel werd particulier verkocht in de winkel», legt Reginalt uit. De grote heilbot werd verkocht aan de gangbare prijs van 19 euro per kilogram. Dat is te vergelijken met wat je betaalt voor een tarbot of zeebaars. (BPM)

**verrekijkers
telescopen
microscopen
accessoires**

www.sightsofnature.com

Pieter De Conincklaan 108, 8200 St.-Andries Brugge, 050/ 31 50 01

